

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Кафедра управління земельними ресурсами

ЗАТВЕРДЖЕНО
Факультет землепорядкування
“15” травня 2025р.

*РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ*

РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ

Галузь знань - 19 Архітектура та будівництво

Спеціальність - 193 «Геодезія та землеустрій»

Освітня програма - Геодезія та землеустрій

Факультет - землепорядкування

Розробники:

Купріянич І.П., професор кафедри управління земельними ресурсами,
д.е.н., професор

Київ – 2025

Опис навчальної дисципліни
Раціональне використання та охорона земель

Дисципліна спрямована на формування у студентів знань щодо ефективного, збалансованого використання земельних ресурсів. У курсі розглядаються правові, економічні та екологічні основи землекористування, методи збереження і відновлення родючості ґрунтів, принципи охорони земель від деградації, ерозії та забруднення. Значна увага приділяється державній політиці у сфері охорони земель, контролю та системі заходів із запобігання негативному впливу на ґрунтовий покрив. Вивчення дисципліни забезпечує підготовку фахівців, здатних приймати рішення щодо раціонального використання земель у контексті сталого розвитку та національної безпеки.

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітній ступінь		
Освітній ступінь	Бакалавр	
Спеціальність	193 – “Геодезія та землеустрій”	
Освітня програма	Геодезія та землеустрій	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Вибіркова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4,0	
Кількість змістових модулів	3	
Курсовий проект (робота)	В робочому навчальному плані немає	
Форма контролю	Залік	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	4	5
Семестр	7	1/2
Лекційні заняття	15 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	30 год.	- год.
Лабораторні заняття	- год.	6 год.
Самостійна робота	75 год.	76 год.
Індивідуальні завдання	- год.	- год.
Кількість тижневих годин для денної форми навчання:	<u>3</u> год.	- год.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою курсу «Раціональне використання та охорона земель» є формування у студентів еколого-економічних, правових та соціальних засад, вмінь і навиків охорони земель з метою забезпечення їх раціонального використання, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, інших корисних властивостей землі, збереження екологічних функцій ґрунтового покриву та охорони довкілля.

Набуття компетентностей:

Інтегральних:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі геодезії та землеустрою.

Загальних:

ЗК01. Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями.

ЗК02. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК09. Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК12. Здатність реалізувати свої права та обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства і необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав та свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК13. Здатність зберігати, примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії, закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу й суспільство, а також в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальних:

СК02. Здатність застосовувати теорії, принципи, методи фізико-математичних, природничих, соціально-економічних, інженерних наук при виконанні завдань геодезії та землеустрою.

СК03. Здатність застосовувати нормативно-правові акти, нормативно-технічні документи, довідкові матеріали у професійній діяльності.

СК04. Здатність обирати та використовувати ефективні методи, технології та обладнання для здійснення професійної діяльності у сфері геодезії та землеустрою.

СК05. Здатність застосовувати сучасне інформаційне, технічне і технологічне забезпечення для вирішення складних питань геодезії та землеустрою.

СК06. Здатність виконувати дистанційні, наземні, польові та камеральні дослідження, інженерні розрахунки з опрацювання результатів досліджень, оформляти результати досліджень, готувати звіти при вирішенні завдань геодезії та землеустрою.

СК07. Здатність збирати, оновлювати, опрацьовувати, критично оцінювати, інтерпретувати, зберігати, оприлюднювати і використовувати геопросторові дані та метадані щодо об'єктів природного і техногенного походження.

СК08. Здатність здійснювати професійну діяльність у сфері геодезії та землеустрою з урахуванням вимог професійної і цивільної безпеки, охорони праці, соціальних, екологічних, етичних, економічних аспектів

Програмні результати навчання:

РН3. Доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення, власний досвід та аргументацію.

РН4. Знати та застосовувати у професійній діяльності нормативно-правові акти, нормативно-технічні документи, довідкові матеріали в сфері геодезії та землеустрою і суміжних галузей.

РН5. Застосовувати концептуальні знання природничих і соціально-економічних наук при виконанні завдань геодезії та землеустрою.

РН7. Виконувати обстеження і нормативно-технічні документи, суміжних галузей. в сфері геодезії та землеустрою і концептуальні знання природничих і соціально-економічних наук при виконанні завдань геодезії та землеустрою. топографо-геодезичні, картографічні, проектні та проектно-вишукувальні роботи при виконанні професійних завдань з геодезії та землеустрою.

[illegible]

Тема 7. Проблеми раціонального використання та охорони земель у сучасних умовах	13	16	2	4			10				1		10
Тема 8. Раціональне використання та охорона земель як основа сталого розвитку	15	14	2	2	-	-	10	5	1	-	-	-	7
Разом за змістовим модулем 3		30	4	6	-	-	20	45	2	-	2	-	27
Усього годин		120	15	30	-	-	75	90	8	-	6	-	76

3.Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Суть, завдання та зміст раціонального використання та охорони земель	2
2	Система заходів у галузі охорони земель.	2
3	Державний та самоврядний контроль за використанням та охороною земель	2
4	Охорона земель сільськогосподарського призначення.	1
5	Раціональне використання та охорона земель лісового та водного фонду	2
6	Деградація земель. Охорона земель від деградації	2
7	Проблеми раціонального використання та охорони земель у сучасних умовах	2
8	Раціональне використання та охорона земель як основа сталого розвитку	2

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Модуль 1		
1.	Методологія раціонального використання земель	4
2.	Вивчення земельних ресурсів України, їхнє використання та оцінка стану	4
3.	Методика проведення заходів державного нагляду (контролю) у сфері використання та охорони земель	4
Модуль 2		
4.	Визначення розміру шкоди від забруднення (засмічення) земель	4
5.	Оцінка збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру на землях різних категорій	4
6.	Дегуміфікація ґрунтів. Оцінка запасів гумусу у ґрунтах за різних технологій обробітку.	4
Модуль 3		
7.	Визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу.	2
8.	Визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок	2

	самовільного користування надрами	
9.	Наукове обґрунтування необхідності створення чи оголошення території або об'єкта природно-заповідного фонду України	2
	Разом	30

5. Теми самостійних робіт

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Модуль 1		
1.	Земля - об'єкт взаємодії людини і природи. Принципи державної політики у сфері охорони земель	16
2.	Розробка загальнодержавних і регіональних програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель	9
Модуль 2		
3.	Оцінка збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру на землях сільськогосподарського призначення	10
4.	Визначення екологічних показників заповідних територій.	20
Модуль 3		
5.	Проблеми використання меліорованих земель	10
6.	Розрахунок збитків від спалювання стерні та соломи	10
	Разом	75

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- усне або письмове опитування;
- співбесіда;
- тестування;
- захист практичних робіт;

7. Методи навчання:

- метод проблемного навчання;
- метод практико-орієнтованого навчання;
- кейс-метод;
- метод навчання через дослідження;
- метод навчальних дискусій та дебат;
- метод командної роботи, мозкового штурму

8.Методи оцінювання

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

8.1. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. Поняття про раціональне використання та охорону земель. Контроль за використанням та охороною земель		
Лекція 1. Суть, завдання та зміст раціонального використання та охорони земель	РН3. РН4. РН5. РН7. У т.ч. доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення, власний досвід та аргументацію.	-
П. р.1.Методологія раціонального використання земель	Знати та застосовувати у професійній діяльності нормативно-правові акти, нормативно-технічні документи, довідкові матеріали в сфері геодезії та землеустрою і суміжних галузей.	10
С. р. 1.Земля - об'єкт взаємодії людини і природи. Принципи державної політики у сфері охорони земель	Застосовувати концептуальні знання природничих і соціально-економічних наук при виконанні завдань геодезії та землеустрою.	10
Лекція 2. Система заходів у галузі охорони земель.	Виконувати обстеження і нормативно-технічні документи, суміжних галузей. в сфері геодезії та землеустрою і концептуальні знання природничих і соціально-економічних наук при виконанні завдань геодезії та землеустрою.	-
П. р. 2. Вивчення земельних ресурсів України, їхнє використання та оцінка стану	топографо-геодезичні, картографічні, проектні та проектно-вишукувальні роботи при виконанні професійних завдань з геодезії та землеустрою.	20
С.р. 2. Розробка загальнодержавних і регіональних програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель		10
Лекція 3. Державний та самоврядний контроль за використанням та охороною земель		
П. р. 3. Методика проведення заходів державного нагляду (контролю) у сфері використання та охорони земель		20
Модульна контрольна робота 1.		30
Всього за модулем 1		100
Модуль 2. Раціональне використання та охорона земель різних категорій		
Лекція 4. Охорона земель сільськогосподарського призначення.	РН9. РН10. РН11. У т.ч. збирати, оцінювати, інтерпретувати та використовувати геопросторові дані, метадані щодо об'єктів природного і техногенного походження, застосовувати статистичні методи їхнього аналізу для розв'язання спеціалізованих задач у сфері геодезії та землеустрою.	-
П. р. 4. Визначення розміру шкоди від забруднення (засмічення) земель	Обирати і застосовувати інструменти, обладнання, устаткування та програмне забезпечення, які необхідні	20
С. р.3. Оцінка збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру на землях сільськогосподарського призначення		10
Лекція 5. Раціональне використання та охорона земель лісового та водного фонду		-

П. р. 5. Оцінка збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру на землях різних категорій	для дистанційних, наземних, польових і камеральних досліджень у сфері геодезії та землеустрою. Організовувати та виконувати дистанційні, наземні, польові і камеральні роботи в сфері геодезії та землеустрою, оформляти результати робіт, готувати відповідні звіти.	20
С. р. 4. Визначення екологічних показників заповідних територій.		10
Лекція 6. Деградація земель. Охорона земель від деградації		-
П. р. 6. Дегуміфікація ґрунтів. Оцінка запасів гумусу у ґрунтах за різних технологій обробітку.		10
Модульна контрольна робота 2.		30
Всього за модулем 2		100
Лекція 7. Проблеми раціонального використання та охорони земель у сучасних умовах	РН9. РН10. РН11. РН14. РН12. РН15. У т.ч. збирати, оцінювати, інтерпретувати та використовувати геопросторові дані, метадані щодо об'єктів природного і техногенного походження, застосовувати статистичні методи їхнього аналізу для розв'язання спеціалізованих задач у сфері геодезії та землеустрою. Обирати і застосовувати інструменти, обладнання, устаткування та програмне забезпечення, які необхідні для дистанційних, наземних, польових і камеральних досліджень у сфері геодезії та землеустрою. Організовувати та виконувати дистанційні, наземні, польові і камеральні роботи в сфері геодезії та землеустрою, оформляти результати робіт, готувати відповідні звіти. Розробляти документацію із землеустрою, кадастрову документацію і документацію з оцінки земель із застосуванням комп'ютерних технологій, геоінформаційних систем та цифрової фотограмметрії, наповнювати даними державний земельний, містобудівний та інші кадастри. Планувати складну професійну діяльність, розробляти і реалізовувати проекти у сфері геодезії та землеустрою за умов ресурсних та інших обмежень. Розробляти і приймати ефективні рішення щодо професійної діяльності у сфері геодезії та землеустрою, у тому числі за умов невизначеності.	-
П. р. 7. Визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу.		20
П. р. 8. Визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами		20
С. р. 5. Проблеми використання меліорованих земель		10
Лекція 8. Раціональне використання та охорона земель як основа сталого розвитку		
П. р. 9. Наукове обґрунтування необхідності створення чи оголошення території або об'єкта природно-заповідного фонду України		10
С. р. 6. Розрахунок збитків від спалювання стерні та соломи		10
Модульна контрольна робота 3.		30

Всього за модулем 3		100
Навчальна робота	70	
Екзамен/залік	30	
Всього за курс	100	

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання	роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності	списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Курсові роботи, реферати повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу
Політика щодо відвідування	відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із деканом факультету)

9. Навчально-методичне забезпечення

- **електронний навчальний курс** навчальної дисципліни <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=3388> ;

- **навчальні посібники:**

Рациональное использование та охрана земель. / Купріянич І., О.Дорош, О. Сакаль, Є. Бутенко. К: "ФОРМ Гуляєва В.М.", 2024. - 404 с.;

Охорона і раціональне використання земельних ресурсів: навчально-методичний посібник / Д. В. Лико, С. М. Лико, В. І. Долженчук, О. І. Портухай. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. – 664с.

- **методичні матеріали:**

Купріянич І.П., Бутенко Є.В., Аврамчук Б.О., Дорош А.Й., « Методичні вказівки до виконання самостійних робіт з дисципліни Рациональное использование та охрана земель»» для студентів ОКР «Бакалавр».-К.: МВЦ «Медінформ», 2019.-50 с.

Купріянич І.П., Бутенко Є.В., Аврамчук Б.О., Дорош А.Й., « Методичні вказівки до виконання практичних робіт з дисципліни «Рациональное использование та охрана земель»» для студентів ОКР «Бакалавр».-К.: МВЦ «Медінформ», 2019.-84 с

10. Рекомендовані джерела інформації

1. Екологія землекористування : навч. посіб. / А.М. Третяк, О.С. Будзяк, В.М. Третяк та ін. ; за заг. ред. Третяка А.М. – К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 178 с.
2. Купріянич І.П. Науково-методологічні засади формування екологобезпечних аграрних землеволодінь і землекористувань. – К. : ФОП Гуляєва В.М., 2021. – 380 с.
3. Балюк С. А., Медведєв В. В., Воротинцева Л. І., Шимель В.В. Сучасні проблеми деградації ґрунтів і заходи щодо досягнення нейтрального її рівня. Вісник аграрної науки, серпень 2017. С. 5. URL: http://agrovisnyk.com/pdf/ua_2017_08_01.pdf
4. Дорош Й., Ібатуллін Ш., Барвінський А., Тарнопольський А., Сокаль О. Концепція використання та охорони земель у сучасних умовах суспільного розвитку України /Землеустрій кадастр і моніторинг земель. № 3, 2021р. ст 4-13.
5. Дорош О., Дорош А., Деркульський Р., Аврамчук Б. Процедура впровадження стратегічної екологічної оцінки в сфері землеустрою на основі інтеграційних моделей/ Землеустрій кадастр і моніторинг земель. № 4, 2021р. ст 8-17.
6. Закон України «Про охорону земель». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>
7. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-1>
8. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 р. № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
9. Земельний кодекс України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
10. Водний кодекс України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
11. Лісовий кодекс України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> Моніторинг земельних відносин в Україні <https://land.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/monitoring.pdf>
12. Рудько, Г. І., Є. А. Іванов, and І. П. Ковальчук. "Гірничопромислові геосистеми Західного регіону України: монографія." *Київ–Чернівці: Букрек 1* (2019): 464.
13. Веб-сайт Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника. URL: <https://zapovidnyk.org.ua>
14. Державна цільова програма «Ліси України», затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 16.09.2009 № 977. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/977-2009-%D0%BF>
15. Екологічні паспорти регіонів за 2021 рік. Веб-сайт Міністерства екології та природних ресурсів України. URL: <https://menr.gov.ua/news/32629.html>
16. Єдиний реєстр Оцінки впливу на довкілля. Міністерство екології та природних ресурсів України. URL: <http://eia.menr.gov.ua/search>
17. Загальнодержавна програма охорони та відтворення довкілля Азовського та Чорного морів, затверджена Законом України від 22.03.2001 р. № 2333-III. Офіційний вісник України. 2001. № 17. Ст. 717.
18. Стратегічна екологічна оцінка у сфері землеустрою. [за заг. ред. д.е.н., проф., чл.-кор. НААН України Й. М. Дороша]. Київ: «Компринт», 2023. 110 с.
19. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 р. № 820-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80>
20. Структура земельного фонду України <https://land.gov.ua/info/struktura-zemelnogo-fondu-ukrainy-ta-dynamika-ioho-zmin/>

21. Dorosh O., Kupriianchyk I., Dorosh Y., Butenko Y. Ukrainian agriculture in times of war: Analysis of support programmes. *Studies in Agricultural Economics*. 2024. Vol. 126, issue 2. P. 84–89. DOI: <https://doi.org/10.7896/j.2875>
22. Medynska N., Novakovska I., Dorosh O., Kupriianchyk I., Sliusarenko S., Zhmakin S. Ensuring Environmental Stability in the Presence of Radioactive Impact *Studies in Systems, Decision and Control*. 2024. Vol 564. pp 235–244. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-70399-7_17
23. Дорош Й. М., Братінова М. В., Деркульський Р. Ю., Дорош А. Й., Купріяничук І. П., та інші. Наукові засади класифікації режимоутворюючих об'єктів та обмежень у використанні земель при веденні Державного земельного кадастру. К.: Державне видавництво «Аграрна наука» НААН, 2024, 200 с.
24. Dorosh O., Kupriianchyk I., Dorosh Y., Butenko Y. Ukrainian agriculture in times of war: Analysis of support programmes. *Studies in Agricultural Economics*. 2024. Vol. 126, issue 2. P. 84–89. DOI: <https://doi.org/10.7896/j.2875>
25. Дорош Й. М., Ібатуллін Ш. І., Тарнопольський А. В., Дорош О. С., Купріяничук І. П. та інші. Стратегічна екологічна оцінка у сфері землеустрою. Київ: «Компринт». 2023. 110 с.